

<https://doi.org/10.26565/2220-8089-2025-47-10>

УДК 314.7+355.48+351.78

Олена Олексіївна Люба

доцент, канд. політ. наук, Харківський національний

університет імені В.Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, Харків, 61022

lubaelenka@ukr.net, <http://orcid.org/0000-0002-1460-2673>

ВИМУШЕНА МІГРАЦІЯ ТА ВПО НА ХАРКІВЩИНІ (2022-2025 РР.) В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ

Здійснено системний аналіз трансформаційних наслідків масштабних вимушених міграційних переміщень, що розпочалися на території Харківської області з 2022 року внаслідок повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації в Україну. Розглянуто причини, особливості та динаміку вимушеної міграції на Харківщині як одного з ключових регіонів внутрішнього переселення в Україні. Встановлено, що в перші тижні повномасштабного збройного конфлікту 2022 року міграція населення Харківщини набула вибухоподібного характеру, що призвело до різкого зростання навантаження на приймаючі громади інших регіонів, втрати інституційного контролю над потоками переміщення в умовах надзвичайного стану та дестабілізації місцевих систем забезпечення базових послуг. Підкреслено особливу стратегічну роль Харківської області як прифронтової території, транзитного регіону та місця тривалого проживання для значної частини внутрішньо переміщених осіб. Окреслено просторову специфіку внутрішньообласної мобільності, що включає хвилеподібні повернення, ротації та евакуаційні переміщення між громадами. Наведено приклади районів із найвищими показниками евакуації. Досліджено демографічні, соціально-економічні й етнокультурні наслідки міграційних процесів для міста Харкова, зокрема акцентовано увагу на якісних змінах у соціальній структурі громад, функціонуванні місцевих інституцій та трансформаціях системи публічної політики на регіональному рівні.

У висновках зроблено акцент на збереженні високого рівня інституційної мобілізації Харківщини попри обмеженість ресурсів, що забезпечує базову стійкість регіональних систем управління та соціальної підтримки.

Ключові слова: *вимушена міграція, Харківщина, внутрішньо переміщені особи, міграційна динаміка, внутрішньообласна міграція, вимушена урбаністична конвергенція.*

Як цитувати: Люба, О.О. 2025. Вимушена міграція та ВПО на Харківщині (2022-2025 рр.) в умовах збройного конфлікту між Україною та Російською Федерацією. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Питання політології»* 47: 76-94. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2025-47-10>

In cites: Liuba O. Forced Migration and Internally Displaced Persons in Kharkiv Region (2022-2025) under the Armed Conflict Between Ukraine and the Russian Federation. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»* 47: 76-94. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2025-47-10> (in Ukrainian).

© Люба О.О., 2025.

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

У лютому-березні 2022 року Харків та населені пункти області стали об'єктами інтенсивних бойових дій, зокрема масованих артилерійських обстрілів, авіаційних ударів і ракетних атак. Ці події викликали високий рівень тривоги та паніки серед цивільного населення, що призвело до тимчасової дестабілізації життєдіяльності регіону і масового виїзду мешканців як до інших регіонів України, так і за її межі. Наслідком цього процесу стали суттєві зміни в демографічному профілі Харківської області, зокрема у статеві-віковій структурі населення, його етнокультурному складі та соціальній стратифікації. Вимушена міграція, яка в умовах повномасштабного збройного конфлікту набула системного характеру, сьогодні є невід'ємною складовою соціально-демографічної реальності Харківської області. Її інтенсивність та масштабність зумовлюють суттєві трансформації в демографічній структурі населення регіону, створюють нові соціальні виклики й формують складне поле для подальшого стратегічного розвитку. Особливої уваги потребує питання збереження мультикультурного характеру Харківщини, її локальної ідентичності та історико-культурних традицій, які впродовж століть формувалися як результат взаємодії різних етнічних і соціокультурних спільнот. Тривалість збройного протистояння становить серйозну загрозу для економічної та соціальної стабільності Харківщини, зокрема через демографічне виснаження, відтік кваліфікованих кадрів, зменшення трудових ресурсів та зниження рівня економічної активності. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження не лише викликів фізичного збереження регіону в умовах війни, а й стратегічних перспектив його відновлення та сталого розвитку з урахуванням масштабів і наслідків міграційних процесів.

Для нашої країни проблема міграції населення не є новою й становить особливий науковий інтерес з огляду на інтенсифікацію міграційних процесів, відсутністю достатньої та однозначної інформації щодо масштабів і регіональних особливостей сучасної міграції українців за кордон та кількісних потоків міграційного капіталу. Зростання наукового інтересу серед українських дослідників (Лібанова 2024; Супруновський 2022) до міграційної тематики зумовлюється насамперед тривалістю та масштабністю військового конфлікту України та РФ, наслідком якого стала вимушена міграція

переважно працездатного населення, що становить вагомий частку соціального та інвестиційного фінансового ресурсу країни. Впродовж останніх років вітчизняними фахівцями здійснювалися спроби оцінювання міграційних втрат України з початком збройного конфлікту на сході України з 2014 р. (Дубровський, Черкашин, Вахітова, Гетман 2024) оцінювання масштабів та наслідків міграцій населення, спричинених збройною агресією (Лібанова, Позняк, Цимбал 2022).

Харківщина – багатонаселений регіон із потужним інтелектуальним і промисловим потенціалом – упродовж 2022-2025 рр. знаходиться в епіцентрі значущих міграційних змін, що актуалізує дослідження проблем вимушеної міграції та ВПО в Харківській області сьогодні. **Метою статті** є комплексний аналіз масштабів, динаміки та географічної структури вимушеного переміщення населення Харківської області в умовах збройної агресії РФ проти України, з урахуванням як внутрішньодержавної мобільності (внутрішньо переміщені особи), так і зовнішньої міграції (виїзд за кордон). Особлива увага приділяється просторово-часовим характеристикам переміщення, соціально-демографічному профілю ВПО, а також інституційним формам реагування держави, місцевих громад та міжнародних організацій на міграційні виклики.

Харківщина є унікальним прикладом гібридного регіону у міграційній структурі країни, адже виконує дві функції одночасно: донорську – продукує потоки евакуації з небезпечних територій та реципієнтську – приймає переміщених осіб з інших областей і своїх же районів. Це поглиблює внутрішню міграційну складність регіону і робить Харківщину одним із головних об'єктів дослідження кризової мобільності населення в Україні. До початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України (станом на початок березня 2022 р.) місто Харків займало друге місце в Україні за чисельністю населення, поступаючись лише столиці – м. Києву, тоді як Харківська область перебувала на другому місці серед регіонів країни за кількісними демографічними показниками. Проте тривалість бойових дій, безпекові ризики та загрози для цивільного населення зумовлюють посилення процесів вимушеного переміщення населення Харківщини. Таким чином, вимушена міграція, як динамічний процес, продовжує чинити суттєвий вплив на

соціально-економічну ситуацію в регіоні, демографічну динаміку та урбаністичну структуру. Сучасні міграційні процеси на Харківщині формуються під впливом комплексу політичних, економічних, історико-культурних та географічних чинників і мають багатовекторний характер, що включає: внутрішню вимушену міграцію мешканців області до безпечніших регіонів України, часто з наміром повернення; вторинну імміграцію внутрішньо переміщених осіб з інших постраждалих територій до Харківщини; зовнішню еміграцію, спричинену загрозами безпеці та економічною нестабільністю.

Особливості внутрішньоміграційних процесів на Харківщині. Безпосередня близькість Харківської області та міста Харків до кордону з Росією визначає її вразливість до зовнішньої агресії в умовах сьогодення. Контроль над Харківською областю має як стратегічне, так і символічне значення, що своєю чергою, робить її важливим геопростором для обох сторін конфлікту. З 2014 року Харків став одним із головних логістичних центрів, через який проходила масова евакуація населення з Донецької (Донецьк, Горлівка, Макіївка тощо) та Луганської (Луганськ, Алчевськ, Северодонецьк тощо) областей. У 2014–2015 роках кількість офіційно зареєстрованих ВПО (Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб 2022) в Харківській області перевищувала 200 тисяч осіб. За даними Харківської міськради, у Харкові станом на вересень 2020 року було зареєстровано 89 тис. 315 внутрішньо переміщених осіб (72 тис. 563 сім'ї), 30% з яких – пенсіонери, 15% – діти, 5% – люди з інвалідністю та 50% – громадяни працездатного віку (У Харкові сім'ї переселенців отримують доступне житло 2020). За даними Головного управління статистики в Харківській області, до початку 2022 року у Харківській області мешкало 2,6 млн. жителів (Чисельність населення 2022).

Загострення російсько-українського конфлікту та вторгнення РФ на територію України у лютому 2022 року спричинило вибуховий відтік населення Харкова й області до регіонів України, де рівень загрози був нижчим (Вінницька, Івано-Франківська, Львівська та інші західні області). За даними МОМ, станом на 23 травня 2022 р. 16,2% загального населення

були внутрішньо переміщеними особами в межах України, що складало понад 7 млн. 134 тис. осіб. З них Харківська область склала за часткою 8% прийнятих та 27% походження ВПО (Звіт про внутрішнє переміщення 2022). Станом на 1 січня 2022 року постійне населення міста Харкова становило приблизно 1,42 млн. осіб (Чисельність населення 2022). Місто традиційно вирізнялося високою привабливістю для навчання та працевлаштування завдяки розвиненій системі вищої освіти, значному етнокультурному різноманіттю та наявності економічних перспектив. На початку 2022 року в місті навчалася близько 300 тис. студентів. Крім того, Харків виконував функцію трудового магніту для мешканців області: щоденно до міста прибували тисячі осіб, які працювали протягом тижня та поверталися додому на вихідні. За узагальненими оцінками, реальна кількість населення міста сягала близько 2 млн. осіб (Іванова 2024).

У період з лютого по квітень 2022 року місто зазнало значних міграційних втрат унаслідок активної фази бойових дій. За даними «Укрзалізниці», з Харкова було евакуйовано близько 600 тис. осіб залізничним транспортом. Крім того, велика кількість жителів залишила місто самостійно. За оцінками місцевої влади, у місті на той момент залишалася до 400 тис. осіб. Лише з травня 2022 року почала спостерігатися тенденція поступового повернення населення. Станом на кінець 2022 року чисельність населення Харкова оцінювалася на рівні близько 1,1 млн осіб. До цього показника включено орієнтовно 450 тис. внутрішньо переміщених осіб, які прибули як до самого міста, так і до населених пунктів Харківської області (Лобанок 2023). Друга хвиля масового виїзду місцевих жителів (січень – травень 2024 року), сталася у результаті активізації обстрілів інфраструктури міста. За даними обласної адміністрації, Харків покинули від 50 до 100 тисяч чоловік (Павленко 2025).

Через інтенсивність бойових дій на території Харкова та прикордонних громад (Борова, Вовчанськ, Ізюм, Дергачі, Куп'янськ, Чугуїв тощо) станом на 2025 рік триває вимушена міграція населення. За даними Інформаційного центру Мінсоцполітики, на сьогодні на обліку в регіоні зареєстровано 514,5 тисячі ВПО (рис. 1).

Внутрішньо переміщені особи Харківська область (2025) Internally displaced persons Kharkiv region (2025)

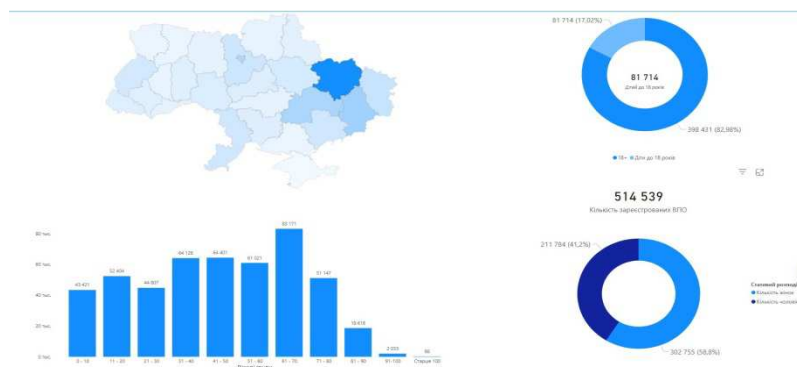

Рис. 1.

Джерело : Внутрішньо переміщені особи 2025/ Internally displaced persons

З огляду на збереження інтенсивних авіаційно-дронових ударів по житловій інфраструктурі Харкова, тривалі позиційні бойові дії на напрямках Вовчанська, Куп'янська та Ізюму, а також постійну загрозу розгортання нової масштабної наземної наступальної операції з боку збройних сил РФ, можна з високим ступенем імовірності прогнозувати подальше збереження високої міграційної динаміки населення регіону.

Підставою для постановки на облік ВПО жителів з Харківщини в інших регіонах України є проживання на тимчасово окупованій території або в районі проведення антитерористичної операції. Законодавством України гарантовано дотримання прав і свобод ВПО та надано можливість оформлення «Довідки про взяття на облік особи, переміщеної з тимчасово окупованої території України і районів проведення антитерористичної операції». Довідка переселенця дозволяє мешканцям з Харкова та області отримувати щомісячну адресну допомогу, переоформити соціальні виплати, пенсію, влаштувати дитину в садок чи школу, отримати доступ до медичного обслуговування та інше. Цю довідку можна отримати на офіційному сайті Порталу державних послуг iGov.

До нагальних проблем, з якими стикаються ВПО, слід віднести:

1) проблема доступу до безпечного житла та тривалого проживання. Забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом, яке відповідає критеріям безпеки, належних житлових умов та довгострокового використання, залишається одним із ключових викликів у гуманітарному управлінні

національного рівня. Відсутність достатньо розвинених житлових програм, обмежені фінансові ресурси переселенців, а також повільні темпи будівництва або відновлення житлової інфраструктури призводять до того, що значна частина ВПО змушена проживати в тимчасових притулках, гуртожитках або в умовах надмірної щільності проживання. Згідно з даними дослідження Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування (ОТГ) щодо потреб ВПО у всіх регіонах України, 72% опитаних проживають у орендованому житлі, 14,2% – у родичів або друзів, 7,5% – тимчасово перебувають у гуртожитках, готелях чи аналогічних закладах. Лише 1,3% респондентів зазначили, що отримали житло, надане державою або благодійними організаціями (Опитування щодо потреб ВПО 2024);

2) доступ до медичних послуг і психоемоційна підтримка. Після вимушеного переміщення значна частина ВПО стикається з обмеженим доступом до медичних послуг, зумовленим потребою у зміні декларації із сімейним лікарем, територіальною віддаленістю або перевантаженням закладів охорони здоров'я. Особливої уваги потребує ситуація, коли відсутність декларації унеможливує отримання консультацій, направлень до вузьких спеціалістів або рецептів на життєво необхідні ліки. За результатами згаданого вище дослідження, 55% респондентів відзначили проблеми з доступом до медичних послуг: 36,5% оцінили їх як задовільні, 14,4% – як незадовільні, і 3,7% – як дуже незадовільні (Опитування щодо потреб ВПО 2024). Крім того, гострою залишається потреба у психологічній підтримці. За результатами

опитування, 4,7% ВПО потребують постійної психологічної допомоги, а 40,2% – зазначають, що потребують її періодично (там само). Відсутність належної системи психоемоційної підтримки, особливо у сільських громадах, призводить до зростання ризиків розвитку депресивних станів, тривожності та посттравматичних розладів. Страх повторних обстрілів, втрати житла та невизначеність щодо майбутнього зумовлюють високий рівень психологічного навантаження, що має враховуватись у межах комплексної підтримки ВПО;

3) труднощі працевлаштування. Одним із ключових викликів для внутрішньо переміщених осіб залишається проблема доступу до ринку праці. Зокрема, на Харківщині, яка зазнала масштабної руйнації промислової та економічної інфраструктури, можливості працевлаштування є обмеженими. Це спричиняє високу конкуренцію за робочі місця, особливо серед осіб із низьким рівнем кваліфікації. Згідно з даними опитування Всеукраїнської асоціації ОТГ, 43,8% респондентів зазнали суттєвих труднощів під час пошуку роботи, що, на нашу думку, переважно пов'язано з потребою у перекваліфікації, втратою кар'єрних перспектив та адаптацією до нових умов локального ринку праці. Водночас 18,3% учасників дослідження оцінили труднощі як незначні, а 9,3% змогли знайти роботу без істотних перешкод (Опитування щодо потреб ВПО 2024);

4) інтеграція у приймаючі громади. Інтеграція ВПО в локальні соціальні системи супроводжується низкою бар'єрів. Основними серед них є обмежений досвід громад у роботі з великою кількістю переселенців, фрагментарна комунікація між органами місцевого самоврядування та ВПО, конкуренція за соціальні ресурси, а також прояви упередженого ставлення з боку частини місцевого населення. За результатами того ж дослідження, 45,3% опитаних зазначили, що «частково інтегрувалися» в нове середовище, 28,5% – «не дуже інтегровані», а 12% – «зовсім не інтегровані» (Опитування щодо потреб ВПО 2024). Ці дані свідчать про об'єктивну потребу в цілеспрямованих зусиллях з боку органів місцевого самоврядування та громадських інституцій щодо підтримки ВПО у процесі адаптації. Недостатня залученість внутрішньо переміщених осіб до громадського життя не лише уповільнює інтеграційні процеси, а й сприяє формуванню ізоляційних тенденцій та соціального відчуження. У цьому контексті важливо впроваджувати

комплексні програми включення для ВПО, що охоплюють як економічну, так і соціально-культурну адаптацію вимушених переселенців;

5) інші питання, що потребують подальшої уваги. Серед важливих напрямів, які залишаються недостатньо врегульованими в контексті інтеграції ВПО, слід виокремити низку соціально значущих питань, зокрема в освітній, адміністративній та правовій сферах. Одним із викликів є обмежена доступність до закладів дошкільної та загальної середньої освіти, а саме: спостерігається нестача місць у школах і дитячих садках, а також складнощі з адаптацією дітей до нових умов навчання. Актуальним залишається забезпечення безперервності освітнього процесу в умовах вимушеного переміщення, збереження доступу до якісної освіти та створення інклюзивного навчального середовища для дітей із вразливих категорій. Окрему увагу слід приділити наданню спеціалізованих послуг: реабілітації, соціальної підтримки осіб з інвалідністю, багатодітних родин та інших категорій населення, які мають підвищену потребу в державній та громадській підтримці. Водночас у багатьох громадах зафіксовано труднощі з доступом до адміністративних послуг: надмірні черги в ЦНАПах, затримки в оформленні довідок ВПО, призначенні соціальних виплат, а також обмежена цифровізація сервісів, що ускладнює швидке реагування на запити переселенців. Не менш важливою залишається потреба у безоплатній правовій допомозі, що дозволила б ВПО орієнтуватися в складній нормативно-правовій базі, пов'язаній із соціальним забезпеченням, житлом, реєстрацією та працевлаштуванням. Ураховуючи зазначене, основними кроками для забезпечення успішної інтеграції вимушених переселенців в громади інших областей та стабілізації їхнього життя на новому місці є необхідність розробки нових та удосконалення програм, які сприятимуть покращенню житлових умов, працевлаштуванню та психологічній підтримці ВПО. Ключовими умовами досягнення ефективності і результативності в цьому напрямі є міжінституційна координація, посилення комунікації між місцевою владою та ВПО, а також ефективний контроль за забезпеченням рівного доступу до базових публічних послуг.

До початку повномасштабного вторгнення у 2022 році місто Харків та область відігравали важливу роль у системі внут-

рішнього переміщення, сформованій внаслідок збройного конфлікту на сході України з 2014 року. Станом на 1 лютого 2022 року, у місті перебувало на офіційному обліку 91 554 внутрішньо переміщених особи (Роз'яснення для внутрішньо переміщених осіб 2024), а в Харківській області загальна цифра перевищувала 138 тис. осіб, що свідчить про значні переміщення населення у 2014-2021 роках, сталість та масштабність міграційної присутності. Соціальну допомогу на проживання, наприклад, у м. Харкові, отримувало 14 182 домогосподарства (Роз'яснення для внутрішньо переміщених осіб 2024), що демонструє як матеріальні потреби ВПО, так і впровадження цільових механізмів підтримки з боку держави. Варто зазначити, що за кілька років частина цих осіб повернулася до місць постійного проживання, тоді як інші – перемістилися до інших регіонів України або інтегрувалися в місцеву спільноту. Таким чином, ще з 2014 року м. Харків виконував функцію стратегічного транзитно-гуманітарного хабу для внутрішньо переміщених осіб, що обумовило формування локальної інституційної інфраструктури, здатної оперативно реагувати на виклики масових міграційних потоків. Крім того, наявність раніше сформованого досвіду з ВПО сприяла підвищенню адаптивного потенціалу міста в умовах ескалації збройного конфлікту, а також заклала основу для розгортання координаційних механізмів і реалізації комплексних інтеграційних стратегій на місцевому рівні.

Особливістю внутрішньоміграційних процесів 2022-2025 рр. на Харківщині є таке:

1. Харківська область з 2022 року постає як регіон з подвійною міграційною ідентичністю, що одночасно виконує функції демографічного донора та неklasичного реципієнта внутрішньо переміщеного населення. Такий статус є відображенням просторово-структурної асиметрії регіону, в якому стійке генерування евакуаційних потоків із зон активних бойових дій співіснує з високою концентрацією ВПО в адміністративних і логістичних центрах.
2. Харківська область є, на нашу думку, єдиним регіоном України, який упродовж повномасштабного вторгнення Росії одночасно виконує три критично важливі функції: прикордонної території (безпосередня межа з РФ на відстані до 40 км від обласного центру), зони активних бойових дій та ключового приймаючого регіону для

ВПО. Саме ця конфігурація просторово-безпекових характеристик робить Харківщину унікальним регіоном у структурі кризової мобільності населення України, відрізняючи її від інших прикордонних (наприклад, Сумська і Чернігівська, що мають менший міграційний тиск) або фронтових областей, Дніпропетровська і Миколаївська (не межують з РФ).

3. «Внутрішньообласна міграція» ВПО. Однією з ключових характеристик міграційної динаміки Харківської області є значний обсяг внутрішньообласної релокації ВПО, що відрізняє цей регіон від інших адміністративно-територіальних одиниць України. Цей феномен полягає в тому, що значна частина ВПО, переміщуються не з інших областей, а всередині Харківської (із Куп'янського, Чугуївського, Ізюмського районів до Харкова, Богодухова, Валок, Краснограда тощо). Згідно з даними Харківської ОВА, понад 60% внутрішньо переміщених осіб, зареєстрованих на Харківщині, становлять мешканці області, які втратили житло внаслідок збройних дій безпосередньо в межах регіону (4000 ВПО Харківської області отримали 2025).

4. Маятниковий (циклічний) характер вимушеної міграції населення Харківщини, що проявляється у формі повторюваних міграційних хвиль: виїзд – часткове повернення – повторна евакуація. Цей тип мобільності зумовлений не лише характером військових загроз (інтенсивність обстрілів, фаза наступу), але й сукупністю соціальних, інституційних і психологічних чинників, зокрема: високим ступенем ідентифікації з рідним простором (повернення у власні громади навіть після їх часткової деокупації або умовної безпекової стабілізації); фрагментарною доступністю житла у приймаючих громадах (повернення, зумовлене неможливістю тривалого проживання у місцях компактного поселення через відсутність або нестачу стабільного доходу для покриття базових потреб); соціальними зв'язками й родинними обставинами, які стимулюють періодичне переміщення між старим і новим місцем проживання (зокрема наявність літніх батьків або інших родичів у місці попереднього проживання). Така маятникова мобільність населення створює нестабільне навантаження на приймаючі громади, ускладнює прогнозування потреб і планування ресурсів, і водночас вимагає моделі гнучкого реагування на локальному рівні за умов тривалості збройного конфлікту між Україною та РФ.

5. Вимушена урбаністична конвергенція, що, на нашу думку, проявляється у свідомому уникненні сільських або слабоінфраструктурованих громад (навіть попри їх розташуванні у безпечнішій зоні і наявність резервів житлового фонду) та переважне тяжіння переселенців до великих міст й урбанізованих центрів приймаючого регіону (насамперед, до Харкова, Богодухова, Краснограда, Лозової). Виходячи з даних обліку ВПО Харківської області, можна припустити, що значна частина переселенців прагне оселитися саме в м. Харкові, уникаючи сільських ОТГ. Кількість зареєстрованих ВПО у м. Харкові на червень 2025 р. (240, 6 тис. осіб) (Центр надання соціальних послуг 2025) свідчить про те, що місто постає як єдина інфраструктурна відповідь, здатна задовольнити базові екзистенційні потреби внутрішньо переміщених осіб. Проте, це створює додаткове навантаження на місто і призводить до високої щільності проживання в окремих районах міста (наприклад, Олексіївка, Салтівка, ХТЗ), де вже є пошкоджена інфраструктура.

6. Ментальна спорідненість приймаючого регіону з регіоном походження переселенців. Серед чинників, що детермінують вибір траєкторій переміщення внутрішньо переміщених осіб, особливу вагу має соціокультурна привабливість Харківської області для вихідців із Луганської, Донецької та північних районів Запорізької областей. Ця привабливість формується не лише завдяки просторовій близькості чи інфраструктурній насиченості регіону, а й через наявність культурно-ментальної спільності, зокрема в типі урбанізованого середовища, мовних практиках, профілях зайнятості та подібних соціальних патернах. Слушною є думка міського голови Харкова І. Терехова, що вихідці з вищезначених областей є носіями певної ментальності дуже схожої з

ментальністю харків'ян (Міщенко 2024). Таким чином, Харків виступає як регіон м'якої ідентифікації, де процес інтеграції ВПО спрощується через відсутність радикальної культурної відстані між «прибулими» й «місцевими». Це можна трактувати як адаптивний гомеостаз, що виявляється у схильності індивіда у стані екзистенційної втрати обирати для переміщення не простори з об'єктивно вищими можливостями, а ті, що реплікують звичний культурний, мовний або етноціннісний контекст. Харківщина в цьому контексті постає як ментально сумісний міграційний простір, де процес інтеграції відбувається за рахунок суб'єктивного відчуття продовження звичного соціального середовища, а не входження в принципово інше. Це обумовлює високий рівень прийнятності регіону у свідомості ВПО як пункту тимчасового або довготривалого переселення.

7. Вибуховий характер міграційної динаміки. Упродовж 2014–2025 рр. на Харківщині відбулося два потужні міграційні сплески, кожен із яких по-своєму змінив соціально-демографічну карту регіону. Водночас саме друга хвиля переселень, яка розпочалася з лютого 2022 р., набула вибухового характеру за обсягами, темпами та просторовим розмахом. На середину 2025 року у місті Харкові, згідно з офіційною статистикою, кількість ВПО зросла з приблизно 92 тис. на початку 2022 року до понад 204 тис., що становить приріст понад 120 % за три роки (Таблиця 1.) По області загалом чисельність зросла з 138 тис. до більш як 520 тис. (там само), тобто майже у чотири рази, що є найвищим темпом внутрішнього переміщення серед усіх регіонів країни, в межах якого люди зберігають зв'язки з рідним середовищем, але постійно перебувають у режимі тимчасового перебування.

Таблиця 1.

Динаміка міграційних переміщень внутрішньо переміщених осіб (ВПО)(2014-2025)
Dynamics of migration movements of internally displaced persons (IDPs) (2014-2025)

	до лютого 2022 / until February 2022	серпень 2023 / August 2023	початок 2025 / beginning of 2025
Харків (місто) / Kharkiv (city)	91 554	~183 000	>203 000
Харківська область / Kharkiv region	>138 000	~512 000	>520 000

Джерело: (Центр надання соціальних послуг 2025; Глушко 2023)

Харківська область як регіон-реципієнт ВПО.

Харківська область уже на початку 2022 року фіксує велику кількість переселенців,

що свідчить про масовий перший потік внутрішньо переміщених осіб, зокрема це Донецька, Луганська, Запорізька та Херсонська області. Упродовж 2022-2024 рр. на

території Харківської області спостерігалася нерівномірна концентрація внутрішньо переміщених осіб у межах окремих приймаючих громад, які фактично виконують функцію «буферних» або транзитно-інтеграційних хабів. Йдеться передусім про м. Харків, Богодухівську, Валківську, Ізюмську, Зміївську, Красноградську громади, що розташовані на відносній відстані від лінії фронту, але мають базову інфраструктуру (медичну, житлову, адміністративну), яка робить їх привабливими для переміщених осіб. Проте в умовах масового та одночасного прибуття ВПО (особливо у фазі активного наступу на Куп'янсько-Ізюмському напрямку) ці громади зазнали значного перевищення демографічної місткості, не розрахованої на довготривале перебування тисяч осіб, які втратили житло та засоби до існування.

Характерною особливістю прикордонних громад Харківської області, які поступово трансформуються у зони перехоплення міграційного навантаження та виконують критично важливу функцію в умовах відсутності довгострокового резерву місткості й постійної невизначеності, є темпо-ритмічний дисбаланс за якого спостерігається розрив між динамікою міграційного потоку та адаптаційним потенціалом місцевої інфраструктури. Невідповідність між темпами прибуття переміщених осіб (з 2023 року) і здатністю локальних інституцій Харківської області оперативно забезпечити їхній прийом, соціальний супровід та інтеграцію виявило вразливість регіональної моделі управління міграційною кризою. Особливо це було помітно під час масової евакуації з м. Куп'янськ та с. Ківшарівка (початок 2023 року) та повторної хвилі переміщення з прикордонних сіл Великого Бурлука і Дворічної (2024–2025 рр.). Реакція громад, навіть добре організованих (напр. Валківської, Зміївської), зазнавала операційних збоїв: не було часу на мобілізацію житлового фонду, волонтерського ресурсу, освітніх закладів. Це в свою чергу призвело до затримок з реєстрацією та отриманням допомоги, нестачі харчування й гігієнічних засобів у перші дні прибуття, неформальної сегрегації ВПО. Таким чином, починаючи з 2022 року, територіальні громади на Харківщині функціонують як зони перехоплення міграційного навантаження, виконуючи критичну роль у забезпеченні базових потреб ВПО. Однак без належної компенсації з боку держави чи міжнародних партнерів вони ризикують вичерпати свій адаптаційний потенціал, що

вимагає системного переосмислення механізмів оперативної координації, ресурсного забезпечення та розбудови стійких інституцій приймаючих громад.

За даними Міністерства соціальної політики станом на 5 червня 2025 року, у Харківській області було зареєстровано приблизно 516 930 ВПО, що становить одну з найвищих часток по Україні (Троянов 2025). Актуальні дані про чисельність і соціально-демографічні характеристики внутрішньо переміщених осіб надає Інтегрована інформаційна система обліку ВПО, яка є основним державним інструментом реєстрації переміщеного населення в Україні.

Станом на 2025 рік Харківська область продовжує залишатися одним із ключових регіонів розміщення внутрішньо переміщених осіб, насамперед із Луганської (Сєверодонецьк, Лисичанськ), Донецької (Слов'янськ, Бахмут, Краматорськ) та Запорізької областей. У зв'язку з регулярними обстрілами міста Харкова та прикордонних районів області, за офіційними даними Харківської обласної військової адміністрації, починаючи з серпня 2022 року, з території регіону було евакуйовано близько 59 тисяч осіб, серед яких 6381 – діти, а 1265 – особи з інвалідністю (Синегубов 2025). Поряд із цим, спостерігається сталий приріст кількості ВПО з територій, на яких тривають активні бойові дії, зокрема з населених пунктів Борова, Піски-Радківські, Сеньково, м. Ківшарівка, м. Куп'янськ та ін. Частина з цих осіб переїжджає безпосередньо до м. Харкова або ж до підконтрольних Україні громад, таких як Барвінкове, Богодухів, Валки, Зміїв, Ізюм, Красноград та ін. На сьогодні також триває організована евакуація населення з населених пунктів, що розташовані у зоні підвищеного ризику, зокрема з Богодухівського, Харківського та Чугуївського районів. ВПО надається можливість тимчасового розміщення як у місті Харкові, так і в окремих районах Харківської області. Водночас за ініціативи або за потребою громадяни можуть бути евакуйовані до інших областей України, де функціонують регіональні хаби з розвинутою інфраструктурою для прийому ВПО. Ці хаби, наприклад, Kherson Citizen Support Centres (м. Дніпро, м. Кривий Пир), RE: Ukraine Community Hub (с. Ворзель, Київська область) Старобільський гуманітарний хаб (м. Свалява) та ін. забезпечують не лише базові умови проживання, а й надають правову, медичну, психологічну підтримку і

сприяють соціальній адаптації та інтеграції переселенців в нові громади. Таким чином, помірна, але стабільна тенденція зростання ВПО до середини 2025 року демонструє перманентний процес внутрішньої міграції. Це вимагає переходу від моделі «швидкої гуманітарної відповіді» до моделі «сталого розвитку ресурсів, інфраструктури та політичних рішень» у середньо- та довгостроковій перспективі.

Ситуація з ВПО в м. Харкові. Згідно з даними Харківської обласної військової адміністрації, станом на 5 серпня 2023 року в місті Харкові було зареєстровано 183 046 внутрішньо переміщених осіб, що становить понад 35 % від загальної кількості ВПО в регіоні (Глушко 2023). Протягом року (станом на 1 жовтня 2024 року), цей показник зріс до 200 600 осіб, що свідчить про постійну динаміку вимушених переміщень упродовж конфлікту (Інформація щодо ВПО у м. Харкові станом на 01.10.2024 р. 2024). Стрімке зростання чисельності переселенців виявило потребу в посиленні адаптивного потенціалу міської інфраструктури в умовах демографічної турбулентності. Це, у свою чергу, актуалізувало необхідність впровадження моделей адаптивного управління міськими системами, посилення міжсекторальної координації, а також активізації інвестицій у довгострокову реконструкцію критичної інфраструктури й розвиток житлового фонду з урахуванням нової демографічної конфігурації. Місто Харків, перебуваючи в зоні підвищеного ризику як прифронтовий мегаполіс, одночасно продовжує виконувати функцію стратегічного гуманітарного хабу. Такий статус формує

подвійне навантаження: з одного боку – як центр прийому, тимчасового розміщення та соціально-економічної інтеграції переселенців, а з іншого – як об'єкт постійної загрози безпеці, що ускладнює планування й реалізацію сталих управлінських рішень.

Станом на 1 січня 2025 р. в м. Харкові було офіційно зареєстровано 203,6 тис. осіб. На 1 травня 2025 р. цей показник зріс на 800 осіб і склав 204,4 тис. осіб (Внутрішньо переміщені особи 2025). Із загальної кількості зареєстрованих осіб майже 199 тис. осіб (понад 97%) набули статусу ВПО після 24 лютого 2022 р., що вказує на переміщення, переважно обумовлене воєнною агресією. Отримані статистичні дані реєстрації ВПО упродовж першого півріччя 2025 року у м. Харків, свідчать про збереження неінтенсивної, але сталої тенденції переміщення населення в межах регіону, що підкреслює актуальність запроваджених у місті механізмів підтримки для постраждалих категорій населення (Таблиця 2.). Серед них питому вагу (47 % від загальної чисельності ВПО) складають вразливі групи населення – 12,5 тис. осіб з інвалідністю, майже 27,1 тис. дітей та 55,7 тис. пенсіонерів (там само), що підкреслює необхідність адаптованої допомоги на основі структурних даних, з урахуванням їхніх специфічних потреб. Значна частка міграційного контингенту представлена переселенцями з Харківської та Донецької областей. Водночас у зв'язку з пошкодженням або руйнуванням житла, частина жителів Харкова також переміщувалася в межах міста, набуваючи правового статусу ВПО відповідно до чинного законодавства.

Таблиця 2.

**Динаміка приросту ВПО у м. Харкові за місяцями (2025 р.)
Dynamics of IDP growth in Kharkiv by months (2025)**

Місяць / Month	Сумарна кількість ВПО (оцінка) / Total number of IDPs (estimate)	Кількість нових ВПО (оцінка) / Number of new IDPs (estimate)	Кількість ВПО після 24.02.2022 / Number of IDPs Since Feb 24, 2022	Основні області вибуття / Main Regions of Departure
Січень / January	203 600	–	191 000	Харківська Донецька / Kharkiv, Donetsk
Лютий / February	203 800	+200	193 000	Харківська Донецька / Kharkiv, Donetsk
Березень / March	203 900	+100	195 700	Харківська Донецька / Kharkiv, Donetsk
Квітень / April	204 300	+400	198 000	Харківська Донецька / Kharkiv, Donetsk
Травень / May	204 400	+100	199 000	Харківська Донецька / Kharkiv, Donetsk

Разом (січень- травень 2025) / Total (January-May 2025)	~204 400	~800	~199 000	

Джерело: ЦНАП «Прозорий офіс»

* *Примітка: Дані по ВПО за період січень-травень 2025 року є апроксимацією, базованою на коротких звітах ЦНАП «Прозорий офіс» (опосередковано через їхні графіки приросту в аналітичних нотатках).*

Слід зазначити, що попри складні умови воєнного часу станом на сьогодні м. Харків демонструє високий рівень організації системи соціального захисту ВПО. Ця система функціонує на засадах міжінституційної взаємодії, що передбачає поєднання державних механізмів, муніципальних ініціатив та підтримки міжнародних організацій.

Серед основних механізмів забезпечення ВПО у м. Харкові слід виділити такі:

- реєстрація ВПО та надання соціального статусу через Єдину інформаційну систему;
- надання тимчасового житла або компенсація вартості оренди житлового приміщення, зокрема за рахунок державного бюджету або через участь у регіональних програмах;
- надання щомісячної державної допомоги в розмірі 2000 грн. дорослим особам, які виїхали з районів активних бойових дій, 3000 грн. – на дитину;
- доступ до медичних послуг у межах Програми медичних гарантій НСЗУ;
- доступ до освіти для дітей і студентів, включно з онлайн-форматами та програмами адаптації у приймаючих громадах;
- можливість працевлаштування та перекваліфікації за участю центрів зайнятості, а також міжнародних проєктів (USAID, UNDP тощо);
- можливість брати участь у громадських ініціативах і програмах інтеграції, які реалізуються органами місцевого самоврядування, благодійними фондами та міжнародними організаціями (UNHCR, NRC, GIZ тощо);
- правовий супровід та консультаційна допомога через центри безоплатної правової допомоги та мобільні офіси підтримки;
- психологічна підтримка та реабілітація, особливо для осіб, що постраждали від воєнних дій або втратили близьких та ін. (Соціальна підтримка внутрішньо

переміщених осіб 2025; Внутрішньо переміщені особи (реєстр послуг) 2025)

Наявність цих форм підтримки суттєво підвищує адаптивний потенціал ВПО та сприяє зменшенню соціальної вразливості на новому місці проживання. У той самий час рівень доступу до вказаних послуг значною мірою залежить від району розміщення, адміністративної активності місцевих органів влади та підтримки з боку міжнародних гуманітарних організацій.

Прикладом ефективної моделі муніципального управління в умовах кризових викликів та успішної інституціоналізації локальної міграційної політики є Координаційна рада з питань ВПО, утворена відповідно до розпорядження виконавчого комітету від 28 травня 2020 року, яка функціонує у місті Харкові (Про створення Координаційної ради з питань внутрішньо переміщених осіб 2024). Одним із практичних результатів діяльності Ради стало створення адаптаційного простору «Свій», який виконує функції соціального хабу для ВПО, а також запуск онлайн-опитування потреб переміщених осіб, що свідчить про динамічну модель реагування на зміни в запитах цільової групи. У лютому 2025 року на базі виконавчих органів міської влади було засновано Департамент з питань ВПО, що значно посилює потенціал координації та імплементації управлінських рішень, ініційованих Радою. У вересні 2024 року, за участі міжнародного партнера (фонду Stabilisation Support Services) було проведено сесію стратегічного планування, в межах якої розроблено комплексний план діяльності на 2024–2026 роки. Таким чином, Координаційна рада з питань ВПО в Харкові є дієвим інструментом міжінституційної взаємодії, що забезпечує ефективну адаптацію та інтеграцію внутрішньо переміщених осіб на місцевому рівні.

З огляду на викладене вище слід підкреслити, що Харківська область сьогодні виступає унікальним прикладом посткризо-

вої регіональної трансформації, де внутрішнє переміщення не лише має масовий і затяжний характер, але й здійснює системний вплив на соціально-демографічну, етнокультурну архітектуру регіону. Аналіз динаміки міграційної мобільності на Харківщині в 2022–2025 роках засвідчує формування специфічної соціально-просторової конфігурації внутрішньої мобільності, яка відображає локалізований патерн адаптаційної поведінки переміщеного населення. Ця модель суттєво відрізняється від міграційних стратегій, характерних для центральних та західних регіонів України, що зумовлено географічною близькістю до зони активних бойових дій, високим рівнем руйнації інфраструктури та значною концентрацією внутрішньо переміщених осіб у прикордонних територіях. Попри функціонування Харківської області в умовах частково відновленої та обмеженої інфраструктури, слід відзначити високий рівень інституційної адаптивності та здатності до мобілізації ресурсів. Водночас, продовження тиску на ресурси (житлові, освітні, медичні) створює передумови для нових викликів, що доводить необхідність ширшого застосування інструментів оцінки потреб по всіх громадах Харківської області. Крім того, наявність циклічної міграції (переміщення – повернення – повторна евакуація) у поєднанні з демографічною вразливістю ВПО (високий відсоток дітей, пенсіонерів, осіб з інвалідністю) свідчить про те, що традиційні інструменти соціальної політики є недостатніми. Масовий і тривалий характер внутрішнього переміщення в регіоні вимагає розробки комплексної, стійкої та інституційно закріпленої відповіді з боку держави. Насамперед це стосується розбудови спеціалізованих житлових програм для ВПО, модернізації та адаптації інфраструктури приймаючих громад, а також забезпечення гарантованого державного фінансування. Таким чином, досвід Харківської області демонструє важливість переходу від екстреної допомоги до стратегічної політики регіонального укорінення ВПО на основі справедливого доступу до житла, зайнятості та соціальних послуг. Реалізація довготривалих рішень у цій сфері дозволить зменшити критичну залежність від зовнішніх донорів і міжнародної гуманітарної допомоги, водночас посилюючи спроможність місцевих громад до реагування на наслідки тривалого переміщення населення у контексті затяжної війни.

Харківщина як регіон-донор населення.

Харківська область виступає не лише реципієнтом внутрішньо переміщеного населення, а й одним із провідних донорських регіонів у структурі внутрішньої міграції. Значну частку загальноукраїнського переміщеного контингенту становлять жителі Харківщини, які залишили область унаслідок збройного конфлікту та наразі мають статус ВПО в інших регіонах України, зокрема у Вінницькій, Дніпропетровській, Кіровоградській, Львівській, Полтавській, Хмельницькій, Черкаській та Закарпатській областях. Всього за час війни за межі області виїхали 717,2 тис. жителів Харківської області (Хушану 2025).

Слід відзначити збереження тенденції вимушеної міжрегіональної міграції жителів Харківщини. Основними напрямками міграції залишаються: західні області України (Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська) що зумовлено відносно стабільною безпековою ситуацією, активною присутністю гуманітарних ініціатив, волонтерських мереж та міжнародних організацій; географічно ближчі регіони центральної України (Полтавська, Кіровоградська, Вінницька області), що забезпечують оперативні логістичні маршрути та порівняно доступні умови для тимчасового проживання. Окрему категорію становлять переміщення до великих урбанізованих центрів (Київ, Львів, Вінниця), які характеризуються розвинутою соціальною, освітньою та медичною інфраструктурою, а також наявністю ринку праці (Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні 2024: 3) Сукупність цих привабливих характеристик визначає просторову логіку міграційного вибору та формує нерівномірну концентрацію внутрішньо переміщеного населення на території України. За кількістю офіційно зареєстрованих переселенців з Харківщини найвищий їх показник становить у Полтавській (76 830 осіб) та Львівській (34 734) областях, м. Києві (34 013) та Дніпропетровській області (30 099). Найменше переселенців з Харківщини зареєстровано в Херсонській області (161 особа) та Луганській області (188 осіб) (Левченко 2025).

На нашу думку, на сьогодні зберігається потенціал формування стійких міграційних тенденцій населення м. Харкова та Харківської області, що можуть набути незворотного характеру. Згідно з результатами опитування ВПО Всеукраїнської Асоціації ОТГ, більшість респондентів (36,3%) готові повер-

нутися за умови покращення безпекової та соціально-економічної ситуації. Водночас суттєва частка ВПО досі не визначилася зі своїми подальшими намірами (17,6%), взагалі не планує повертатися та має намір залишитися на місці або переміститися до іншого регіону переїхати до іншого регіону (11,6%) (Опитування щодо потреб ВПО 2024).

Відзначимо, що серед загальних причин, що продовжують визначати міграційну мотивацію мешканців Харківщини є:

1) військові дії та безпекова ситуація. З огляду на триваючу військову агресію з боку Російської Федерації, питання безпеки залишається ключовим фактором, що визначає міграційні настрої населення Харкова та Харківської області. Зворотний міграційний рух, що фіксується з травня 2022 року, у більшості випадків, має тимчасовий характер. На відміну від сільських районів області, де рівень повернення залишається значно нижчим, частина внутрішньо переміщених осіб, які повернулися впродовж останніх двох років, знову розглядає можливість повторного виїзду через загострення безпекової ситуації. Таким чином, спостерігається стійка тенденція до подальшого міжрегіонального переміщення населення з Харківської області до більш безпечних територій України, що, ймовірно, зберігатиметься за умов подальшого ведення бойових дій;

2) економічна нестабільність та інфраструктурні руйнування. Масштаби руйнувань, яких зазнала Харківська область з лютого 2022 року, є безпрецедентними в сучасній історії регіону. Пошкодження житлового фонду, об'єктів промисловості, енергетичної та соціальної інфраструктури спричинило значне скорочення кількості робочих місць, що, у свою чергу, стимулювало відтік трудових ресурсів. За результатами опитування Європейської Бізнес Асоціації, у зв'язку зі складними умовами ведення бізнесу, наразі 63% підприємств Харківської області продовжують діяльність з певними обмеженнями або перебувають у процесі релокації до більш безпечних регіонів, тоді як 31% тимчасово призупинили свою роботу (Бронювання, мобілізація, відтік робочої сили 2023). Ці процеси є однією з ключових причин посилення економічної міграції як всередині країни, так і за її межі. Унаслідок постійних обстрілів процес відновлення житлової забудови, транспортної інфраструктури та комунальних мереж залишається суттєво усклад-

неним, що створює значні перешкоди для повернення внутрішньо переміщених осіб до місць свого постійного проживання;

3) освітні можливості та доступність медичних послуг. Попри військову агресію місто Харків продовжує відігравати роль одного з провідних освітніх, наукових і культурних центрів України. Наразі спостерігається часткове збереження студентського контингенту в регіоні, однак значна кількість молоді виїхала для продовження навчання або працевлаштування за межі області чи країни. Крім того, з регіону було евакуйовано майже всіх іноземних студентів. Доступ до закладів освіти є одним із ключових факторів, що впливає на міграційні наміри населення Харківщини. Тому частина з них розглядає своє переміщення як довгострокове або постійне. За даними Міністерства освіти і науки України, в Харківській області було повністю зруйновано 99 та пошкоджено 733 освітні установи, зокрема: 29 дитячих садків зруйновано та 276 пошкоджено; 59 шкіл зруйновано та 314 зазнали пошкоджень; також постраждали 33 заклади вищої, професійно-технічної та фахової передвищої освіти. У місті Харкові пошкоджено 69% загальноосвітніх навчальних закладів, з яких 4 не підлягають відновленню (7 мільйонів дітей війни в Україні 2025). Така ситуація суттєво обмежує освітні можливості та слугує додатковим стримувальним чинником для повернення населення, особливо сімей з дітьми та молоді.

4) етнічний склад та соціокультурні зв'язки. Харківська область традиційно характеризується високим рівнем етнокультурного різноманіття та зберігає статус мультикультурного регіону. На її території проживають представники різних етнічних груп, зокрема ті, що мають сталу родинну, культурну або мовну спорідненість із країнами ближнього та дальшого зарубіжжя. Такі соціокультурні зв'язки виступають важливим чинником, що формує географію та напрями міграційних потоків, орієнтуючи населення на переміщення до країн із вже наявними сталими соціальними, освітніми або професійними контактами. Це значною мірою сприяє процесу адаптації в новому соціальному середовищі, безпосередньо впливає на міграційні рішення та знижує бар'єри для довгострокового або постійного переселення.

Зовнішня міграція та її наслідки. Іншим актуальним напрямком вимушеної міграції українського населення є зовнішня

міграція до країн Західної Європи, США, Канади та країн пострадянського простору. За даними УВКБ ООН з початку повномасштабної війни за кордон виїхало майже 6,9 млн. українців, з них більшу частину становлять жінки та діти (у сукупності 76% усіх біженців з України) (Explainer: War in Ukraine 2025). На початку березня 2022 року українські біженці отримали можливість перебувати та жити у країнах Європейського Союзу на законних підставах («Директива ЄС про тимчасовий захист» від 4 березня 2022 року). Такі країни ЄС як Польща, Словаччина, Румунія, Чехія, Угорщина, країни Балтії та інші стали пріоритетним напрямком міграції і для значної кількості жителів Харківщини. Директива ЄС забезпечувала швидке та спрощене набуття статусу тимчасового захисту біженцям з України - право на проживання у країнах ЄС, доступ до медичної допомоги, освіти та ринку праці. Країни-члени ЄС (Австрія, Ірландія, Німеччина, Португалія та інші) почали активно приймати українських біженців, надаючи їм тимчасове житло, гуманітарну допомогу та підтримку в інтеграції. Це значно спростило процес вибуття українських громадян особливо тих, хто мав родичів, знайомих або можливість працевлаштування за межі України. За даними Порталу оперативних даних УВКБ ООН, найбільшу кількість українських біженців прийняла Німеччина понад 1 млн. переселенців (1 217 680 осіб) (Ukraine Refugee Situation 2025), що дає підстави припустити, що ця країна має сформовану міграційну політику, досвід інтеграції та підтримки новоприбулих. Система соціального захисту у Німеччині дозволяє отримувати допомогу біженцям з України (житло, медичне страхування, соціальні виплати), мати доступ до мовних курсів та інтеграційних програм. Друге місце посідає Польща (994 180 осіб), третє – Чехія (374 310 осіб). Ці країни мають належну інфраструктуру для розміщення значної кількості мігрантів, а також програми для інтеграції біженців, що характеризуються багаторівневістю, комплексністю та орієнтованістю на довгострокову соціальну адаптацію переміщених осіб. Важливим критерієм є наявність в цих країнах українських громад, які можуть допомогти з адаптацією. Високий рівень міграційної привабливості демонструють для українських громадян також Велика Британія (254, 580 осіб), Іспанія (239 670 осіб), Румунія

(184 500 осіб), Італія (173 740 осіб), Словачія (144 110 осіб), Молдова (131 490 осіб), Нідерланди (123 960 осіб), Ірландія (112 850 осіб) (Ukraine Refugee Situation 2025), що свідчить про попит на українську робочу силу, доступ на ринок праці та можливість працевлаштування, освітні можливості, сприятливі соціально-економічні умови тощо. Низький рівень присутності українських біженців у таких країнах, як Боснія і Герцеговина (270 осіб), Вірменія (770 осіб) та Ліхтенштейн (740 осіб), зумовлений поєднанням різних факторів (соціально-політичних, економічних, правових). На нашу думку, саме через відсутність розвинених механізмів соціальної підтримки біженців, обмежений ринок праці та інфраструктурні ресурси, а також віддаленість від України ці країни є менш привабливими для українських мігрантів. Слід зазначити, що через відсутність повних та актуальних статистичних даних, а також постійні зміни у міграційних потоках викликаних безпековою ситуацією в регіоні, точну кількість осіб з Харківщини, що шукають притулку за кордоном наразі встановити неможливо.

Попри відкритість та готовність дати притулок багатьох західних країн, українські біженці стикаються з низкою серйозних проблем і труднощів, серед яких: мовний бар'єр (багато біженців не володіють мовою приймаючої країни - німецькою, нідерландською, французькою тощо, що ускладнює пошук роботи, навчання, доступ до медичної допомоги та адміністративних послуг); відсутність визнання кваліфікацій та проблеми з працевлаштуванням, що значно обмежує доступ українців до ринку праці та створює бюрократичні труднощі при отриманні дозволів на роботу. Як наслідок, кваліфікованим спеціалістам часто доводиться погоджуватися на низькооплачувану або некваліфіковану роботу. Однією з найактуальніших проблем для українських біженців на сьогодні є доступ до тимчасового або постійного житла (висока вартість оренди житла, дефіцит доступних варіантів). Наприклад, у Великій Британії програма «Homes for Ukraine» виявила структурні недоопрацювання, зокрема, проблеми з довгостроковим розселенням після завершення спонсорства, недостатній захист населення, а також бюрократичні затримки та складнощі з пролонгацією візового статусу для українських біженців. Це призвело до загрози безпритульності кілька тисяч українських сімей, погіршення

їхнього фінансового становища, психологічного здоров'я, посилення соціальної вразливості та уповільнення процесів інтеграції (Нумас 2025). Масове виселення українських біженців із субсидованого житла в регіоні Гранд-Ест (Франція) у жовтні 2024 року призвело до зростання рівня нестабільності з житлом серед переміщених осіб, посилення ризику бездомності та ускладнення процесів соціальної інтеграції. Зміни у житловій політиці Ірландії 2024-2025 рр. (обмеження доступу до соціального та екстреного житла, обмеження терміну проживання в державних притулках до 90 днів, суттєве скорочення соціальних виплат для біженців, примусові переселення українських біженців задля звільнення місць для інших шукачів притулку та ін.) створюють потенційні ризики нестачі житла, соціальної ізоляції, збільшення вразливості населення та негативно впливає на психоемоційний стан українських біженців. Таким чином, аналіз поточних тенденцій у сфері міграційної політики країн Західної Європи свідчить про поступовий зсув у бік посилення регуляторних механізмів щодо українських біженців, що супроводжується переорієнтацією на надання переваги інтересам довгострокових резидентів. Обмежений доступ до соціальних, освітніх і медичних послуг, недостатній розвиток інфраструктури психологічної підтримки та мовної інтеграції ускладнюють адаптацію переміщених осіб і поглиблюють соціальну вразливість, особливо серед представників старших вікових груп. Негативний вплив на психологічний стан українських біженців чинять невизначеність правового статусу, бюрократичні бар'єри в процедурах отримання або продовження тимчасового захисту, а також прояви соціального відчуження з боку частини приймаючого населення. У таких умовах дедалі частіше спостерігається дилема вимушеного вибору між поверненням в Україну попри збереження ризиків або подальшою міграцією до інших країн. Отже, зростаюча напруга у сфері інтеграції українських мігрантів потребує перегляду міграційних стратегій ЄС з урахуванням довгострокової перспективи та гуманітарного підходу до вимушено переміщеного населення.

Вимушена міграція до РФ та Білорусі. Транскордонна міграція частини жителів Харківської області до Росії та Білорусі у 2022-2023 роках є гібридним явищем, що поєднує елементи просторового примусу, культурної інерції та інформаційної

дезорієнтації з огляду на його складну мотиваційну, геополітичну та гуманітарну природу. У контексті наступальних дій РФ у лютому-березні 2022 р., низка прикордонних громад Харківщини (Вовчанськ, Липці, Козача Лопань, Борисівка) опинилися в умовах відсутності доступу до внутрішніх гуманітарних коридорів України. Це створило «географічну пастку», в якій найближчою траєкторією виживання для мешканців стало вимушене перетинання державного кордону в напрямку Белгорода або Брянська. Попри обмеженість і суперечливість доступних статистичних даних щодо переміщення українських громадян до Російської Федерації та Республіки Білорусь (від 1 до 3 млн. осіб), наукова дискусія (Супруновський 2022:476; Лібанова, Позняк, Цимбал 2022: 41; Дубровський, Черкашин, Вахітова, Гетман 2024:4) визнає наявність таких переміщень як одного з напрямків вимушеної міграції, особливо в перші місяці повномасштабного вторгнення. У цьому контексті, враховуючи географічну наближеність Харківської області до кордонів із зазначеними державами, можна припустити, що частина внутрішньо переміщених осіб або біженців із регіону могла перетнути східний кордон у пошуках тимчасового притулку. УВКБ ООН наголошує на обмеженій можливості незалежної верифікації даних, що надходять з офіційних джерел щодо кількісних показників українських громадян, які перетнули кордон і перебувають на території РФ та Республіки Білорусь, що ускладнює точну оцінку масштабів такого переміщення, його мотиваційних чинників, соціально-демографічного складу та подальшої інтеграції. Це створює потребу в подальших дослідженнях із залученням джерел гуманітарних організацій, міграційної статистики та свідчень самих переміщених осіб.

Висновок. Комплекс соціально-демографічних викликів, які актуалізуються на Харківщині внаслідок повномасштабної війни, посилюються збереженням високих темпів та сталих напрямків зовнішньої й внутрішньої міграції населення. Харківщина набула статусу ключового гуманітарного центру, що репрезентує складність, масштаб і глибину внутрішньої міграційної кризи в Україні. З огляду на затяжний характер збройного конфлікту, ймовірність повернення українських громадян з Харківщини, які залишили територію країни, істотно знижується, що, у свою чергу, становить загрозу для демографічної стабільності та

відтворювального потенціалу населення. Слід підкреслити, що зміни у міграційних намірах українських біженців (опитування МОМ, подання заявок на отримання ПМП) свідчать про глибокі трансформації, що відбуваються в українському суспільстві під впливом війни, й водночас, окреслюють контури нової соціально-демографічної реальності регіону. Для Харківщини ці трансформації, на нашу думку, можуть мати довгострокові наслідки, що проявляються у трьох ключових вимірах: демографічному (тривала демографічна криза), соціально-економічному (послаблення конкурентоспроможності Харкова як промислового, інноваційного та науково-освітнього центру) та етнокультурному. У демографічному аспекті вже фіксується стійке скорочення чисельності населення, особливо у категоріях молоді та працездатних чоловіків, що супроводжується процесами старіння населення та зростанням частки вразливих соціальних груп. Такі зміни порушують вікову та статеву збалансованість, що критично впливає на відтворення трудових ресурсів і соціальної динаміки. Соціально-економічні наслідки війни в регіоні посилюються через масовий відтік кваліфікованих кадрів, зокрема з галузей освіти, медицини, інженерії та ІТ, що, у свою чергу, призводить до погіршення якості суспільно значущих сервісів, зниження виробничої ефективності та загального зменшення рівня економічної активності. Місто Харків, що традиційно було центром машинобудування, авіаційної промисловості, ІТ-галузі, через брак кадрів та зруйновану інфраструктуру втрачає можливості реалізації нових технологічних проєктів, що заморожуються або переносяться на невизначений термін. Скорочення кількості фахівців негативно відображається на функціонуванні ключових галузей та інфраструктури регіону, сприяє падінню середніх доходів населення та обмежує споживчий потенціал, що має кумулятивний ефект для локального економічного розвитку. Така динаміка створює передумови для поглиблення соціальної вразливості, погіршення якості життя, зниження рівня довіри до державних інституцій, а також зростання соціального напруження в регіоні. Таким чином, відновлення економічної спроможності Харківщини потребує не лише інвестицій у фізичну інфраструктуру, а й системної політики з відновлення людського капіталу, стимулювання реєміграції та розробки стратегій довгострокової інтеграції переміщених осіб.

Особливу занепокоєність викликає також сьогодні зниження науково-освітнього потенціалу Харкова та області, яке у перспективі може істотно вплинути на здатність до інноваційного відновлення. Саме високий рівень освіти, загальної культури та розвинений інтелектуальний простір визначають унікальність регіону не лише в національному, але й у європейському контексті. В умовах втрати людського капіталу, руйнування інфраструктури та невизначеності щодо майбутнього, реалізація технологічних проєктів призупиняється або відкладається на невизначений термін, що у свою чергу підкреслює тісний взаємозв'язок між демографічною стабільністю, соціальною згуртованістю та економічною життєздатністю регіону в умовах постконфліктного відновлення.

Збереження актуальних трендів у міграційних процесах, особливо в прифронтових зонах Харківщини, становить загрозу порушення етнокультурного балансу, що історично склався в результаті багатовікової взаємодії різних етнічних і культурних спільнот. Попри складну безпекову ситуацію, Харківщина зберігає мультикультурний характер, в якому співіснують різні етнічні групи. Це створює потенціал для поглиблення культурного діалогу, інтеграційних практик та формування нових моделей міжкультурної взаємодії, що може слугувати основою для гуманітарного відновлення регіону в поствоєнний період.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лібанова, Е., 2024. «Воєнна міграція» з України: проблеми та перспективи розвитку. *Український географічний журнал (Ukrainian Geographical Journal)* 4:3-11.
2. Супруновський, А.І. 2022. Вимушена міграція українських громадян в умовах російського вторгнення в Україну. *Юридичний науковий електронний журнал* 7:775-779. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2022/115.pdf.
3. Дубровський, В., Черкашин, В., Вахітова, А., Гетман, О. 2024. Воєнні мігранти: світовий досвід та українські особливості. Київ. 2024. 34 с.
4. Лібанова, Е. М., Позняк, О. В., Цимбал, О. І. 2022. Масштаби та наслідки вимушеної міграції населення України внаслідок збройної агресії Російської Федерації. *Демографія та соціальна економіка* 2: 37-57.
5. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України. 2022. № 2417-IX від 18 липня 2022 р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2417-20#Text>.
6. У Харкові сім'ї переселенців отримують доступне житло та соціальну підтримку. 2020.

Харківська міська рада міського голови, виконавчого комітету. URL:

<https://www.city.kharkiv.ua/ru/news/u-kharkovi-simi-pereselentsiv-otrimuyut-dostupne-zhitlo-i-sotsialnu-pidtrimku-45494.html>.

7. Чисельність населення (за оцінкою) на 1 січня 2022 року та середня чисельність у 2021 році. 2022. *Головне управління статистики у Харківській області*. URL: <https://kh.ukrstat.gov.ua/2022chiselnasel/4303-arkhiv-chiselnist-naseleennya-za-otsinkoyu-na-1-sichnya-2022-roku-ta-serednya-chiselnist-u-2021-rotsi>.

8. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення. 2022. 23 травня (раунд 5). *Міжнародна організація з міграції (МОМ)*. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/iom_gen-pop-report_r5_ukr.pdf

9. Іванова, К. 2024. Мер Терехов назвав кількість жителів Харкова на 1000-й день війни. *Главком*. URL:

<https://glavcom.ua/country/society/mer-terehov-nazvav-kilkist-zhiveliv-kharkova-na-1000-j-den-vijni-1033652.html>.

10. Лобанок, Д. 2023. Харків: населення та демографічні зміни з початком повномасштабної війни. *Гвара Медіа*. URL:

<https://gwaramedia.com/yak-zminilosya-naseleennya-harkova-z-pochatku-povnomasshtabnogo-vtorgnennya/>.

11. Павленко, О. 2025. Із Харківської області виїхали 28 % жителів, третина земель — замінована. Три роки повномасштабної війни у цифрах. *KharkivToday*. URL:

<https://2day.kh.ua/ua/kharkow/iz-kharkivskoyi-oblasti-vyyikhal-y-28-zhyteliv-tretyna-zemel-zaminovana-try-roky>

12. Внутрішньо переміщені особи. 2025. *ІОЦ Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo>.

13. Опитування щодо потреб ВПО (вересень 2024). 2024. *Всеукраїнська Асоціація ОТГ*. URL: <https://hromady.org/wp-content/uploads/2024/10/Презентація-Опитування-.pdf>.

14. Роз'яснення для внутрішньо переміщених осіб. 2022. *Центр надання соціальних послуг «Прозорий офіс»*. URL:

<https://prozoriy-office.kh.ua/rozyasnennya-dlya-vnutrishno-peremishhenih-osib/>

15. 4000 ВПО Харківської області отримали компенсацію за зруйноване житло. 2025. *Харківська обласна військова адміністрація*. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/130414>.

16. Центр надання соціальних послуг «Прозорий офіс» - офіційний сайт. URL: <https://prozoriy-office.kh.ua/tag/vpo/>.

17. Міщенко, Я. 2024. Терехов Ігор: «Те, що Харків був проросійським, – це шкідливий та навмисно створений міф». *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3880903-igor-terehov-mer-harkova.html>

18. Глушко, Д. 2023. Харків прихистив понад 180 тисяч внутрішньо переміщених осіб. *Гвара Медіа*. URL:

<https://gwaramedia.com/harkiv-prihistiv-ponad-180-tisyach-vnutrishno-peremishhenih-osib/>

19. Троянов, І. 2025. Скільки в Україні внутрішньо переміщених осіб у 2025 році: актуальна статистика ВПО за областями. *Апостроф*. URL:

<https://apostrophe.ua/ua/news/society/2025-06-09/skilyk-v-ukraini-vpo-u-2025-rotsi-aktualna-statystyka-za-oblastyamy/344695>.

20. Синегубов, О. 2025. На Харківщині триває евакуація жителів прифронтових і прикордонних населених пунктів. *Харківська обласна військова адміністрація*. URL:

<https://kharkivoda.gov.ua/news/130990>.

21. Інформація щодо ВПО у м. Харкові станом на 01.10.2024 р. 2024.. *Центр надання соціальних послуг «Прозорий офіс»*. URL: <https://prozoriy-office.kh.ua/informacziya-shhodo-vpo-u-m-harkovi-standom-na-01-10-2024/>.

22. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. 2025. *Департамент соціального захисту населення ХОБА*. URL:

<https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdi/139/3017>.

23. Внутрішньо переміщені особи (реєстр послуг). 2025. *Центр надання соціальних послуг «Прозорий офіс»*. URL:

<https://prozoriy-office.kh.ua/reestr/>

24. Про створення Координаційної ради з питань внутрішньо переміщених осіб у місті Харкові: розпорядження Харківського міського голови №284 від 30.08.2024 року. 2024. *Департамент соціальної політики Харківської міської ради*. URL:

<https://soczahist.kh.ua/координаційна-рада-з-питань-впо/розпорядження-про-створення-коорди/>.

25. Хушану, А. 2025. Три роки боротьби: як Харківщина стримує ворога і відновлюється. *Слобідський край*. URL:

<https://www.slk.kh.ua/oblast-online/vovcansk/harkivska-oblast-na-tretij-rik-povnomashtabnoi-vijni.html>

26. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. 2024. Квітень (раунд 16) *Міжнародна організація з міграції (МОМ)*. 10 с. https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_UKR_GPS_Internal%20Displacement%20Report_Round%2016_UA_June%202024.pdf

27. Левченко, Д. 2025. У Міндності розповіли, у яких регіонах найбільше ВПО з Харківщини. *Гвара Медіа*. URL:

<https://gwaramedia.com/u-minyednosti-rozpovili-u-yakih-regionah-najbilshe-vpo-z-harkivshhini/>

28. Бронювання, мобілізація, відтік робочої сили – ТОП виклики бізнесу в регіонах. 2023. *Європейська Бізнес Асоціація*. URL: <https://eba.com.ua/bronyuvannya-mobilizatsiya-vidtik-robochovi-sily-top-vyklyky-biznesu-v-regionah/>.

29. 7 мільйонів дітей війни в Україні. 2025. Міністерство освіти та науки України. URL: <https://saveschools.in.ua/#harkivska-oblast-popup>.
30. Explainer: War in Ukraine - the human cost and humanitarian response. 2025. UNHCR. URL: <https://www.unhcr.org/news/stories/explainer-war-ukraine-human-cost-and-humanitarian-response>.

31. Ukraine Refugee Situation. 2025. *Operational Data Portal*. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.
32. Hymas C. 2025. Ukraine visa switch could see refugees left homeless in UK. *The Telegraph*. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/2025/03/21/ukraine-visa-uncertainty-russia-war-scheme/>.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2025

Стаття рекомендована до друку 27.03.2025.

Olena Liuba

Associate Professor of the Department of Political Science, Ph.D in Political Sciences,
V.N. Karazin Kharkiv National University, 4, Svoboda Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine;
lubaellenka@ukr.net, <http://orcid.org/0000-0002-1460-2673>

FORCED MIGRATION AND INTERNALLY DISPLACED PERSONS IN KHARKIV REGION (2022–2025) UNDER THE ARMED CONFLICT BETWEEN UKRAINE AND THE RUSSIAN FEDERATION

A systematic analysis has been conducted of the transformational consequences of large-scale forced migratory movements that began in the Kharkiv region in 2022 as a result of the full-scale military invasion of Ukraine by the Russian Federation. The study examines the causes, characteristics, and dynamics of forced migration in Kharkiv as one of the key regions for internal displacement in Ukraine. It was found that during the first weeks of the full-scale armed conflict in 2022, migration from the Kharkiv region became explosive in nature, leading to a sharp increase in the burden on host communities in other regions, a loss of institutional control over migration flows under emergency conditions, and the destabilization of local systems responsible for providing basic services. A continuing trend of prolonged population mobility has been observed, driven by security risks, repeated evacuations, attempted returns, and secondary displacements both within and beyond the region. The strategic role of the Kharkiv region is emphasized - as a frontline area, a transit zone, and a long-term place of residence for a significant share of internally displaced persons (IDPs). The spatial specificities of intra-regional mobility are outlined, including wave-like returns, rotations, and evacuations between communities. Examples are provided of districts with the highest evacuation rates. The study also examines the demographic, socio-economic, and ethno-cultural effects of migration processes on the city of Kharkiv, with a particular focus on qualitative changes in the social structure of communities, the functioning of local institutions, and transformations in the regional public policy system. In the conclusions, special emphasis is placed on the sustained high level of institutional mobilization in the Kharkiv region despite limited resources, which ensures the basic resilience of regional governance and social support systems.

Keywords: forced migration, Kharkiv region, internally displaced persons, migration dynamics, intra-regional migration.

REFERENCES

1. Libanova, E. 2024. «War Migration» from Ukraine: Problems and Prospects for Development. *Ukrainian Geographical Journal*, 4: 3–11 (in Ukrainian)
2. Suprunovskiy, A. I. 2022. Forced migration of Ukrainian citizens under Russian invasion. *Legal Scientific Electronic Journal*, 7, 775–479. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2022/115.pdf (in Ukrainian)
3. Dubrovskiy, V., Cherkashyn, V., Vakhitova, A., & Hetman, O. 2024. War Migrants: Global Experience and Ukrainian Specifics. Kyiv. 34 p. (in Ukrainian)
4. Libanova, E. M., Pozniak, O. V., & Tsymbal, O. I. 2022. Scale and consequences of forced migration of Ukraine's population as a result of the armed aggression of the Russian Federation. *Demography and Social Economy*, 2, 37–57. (in Ukrainian)
5. On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons: Law of Ukraine No. 2417-IX of July 18, 2022. *Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2417-20#Text> (in Ukrainian)
6. In Kharkiv, families of IDPs receive affordable housing and social support. 2020. *Kharkiv City Council, Executive Committee*. URL: <https://www.city.kharkiv.ua/ru/news/u-kharkovi-simi-pereselentsiv-otrimuyut-dostupne-zhitlo-i-sotsialnu-pidtrimku-45494.html> (in Ukrainian)
7. Population Estimate as of January 1, 2022, and Average Population in 2021 2022. Main Department of Statistics in Kharkiv Region. URL: <https://kh.ukrstat.gov.ua/2022chiselnael/4303> (in Ukrainian)
8. Internal Displacement Report in Ukraine: General Population Survey. 2022. May 23 (round 5) *International Organization for Migration (IOM)*. URL:

- https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/iom_gen-pop-report_r5_ukr.pdf (in Ukrainian)
9. Ivanova, K. 2024. Mayor Terekhov named Kharkiv's population on the 1000th day of war. Glavcom. URL: <https://glavcom.ua/country/society/mer-terekhov-nazvav-killist-zhiteliv-kharkova-na-1000-j-den-vijni-1033652.html> (in Ukrainian)
10. Lobanok, D. 2023. Kharkiv: Population and demographic changes since the beginning of the full-scale war. Gwara Media. URL: <https://gwaramedia.com/yak-zminilosya-naseleennya-harkova-z-pochatku-povnomasshtabnogo-vtorgnennya/> (in Ukrainian)
11. Pavlenko, O. 2025. 28% of residents left Kharkiv region, one-third of land mined – Three years of full-scale war in numbers. *KharkivToday*. URL: <https://2day.kh.ua/ua/kharkov/iz-kharkivskoyi-oblasti-vyyikhaly-28-zhyteliv-tretna-zemel-zaminovana-try-roky> (in Ukrainian)
12. Internally Displaced Persons. 2025. *Information and Analytical Center, Ministry of Social Policy of Ukraine*. URL: <https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo> (in Ukrainian)
13. Survey on IDPs' Needs (September 2024). 2024. All-Ukrainian Association of Amalgamated Communities. URL: <https://hromady.org/wp-content/uploads/2024/10/Презентація-Опитування.pdf> (in Ukrainian)
14. Clarifications for Internally Displaced Persons 2022. *Transparent Office Center for Social Services*. URL: <https://prozoriy-office.kh.ua/rozyasnennya-dlya-vnutrishno-peremishhenih-osib> (in Ukrainian)
15. 4,000 IDPs from Kharkiv region received compensation for destroyed housing. 2025. *Kharkiv Regional Military Administration*. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/130414> (in Ukrainian)
16. Center for Providing Social Services «Transparent Office» - official website 2025. URL: <https://prozoriy-office.kh.ua/tag/vpo/> (in Ukrainian)
17. Mishchenko, Y. (2024). Ihor Terekhov: That Kharkiv was pro-Russian is a harmful and deliberately created myth. *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3880903-igor-terekhov-mer-harkova.html> (in Ukrainian)
18. Hlushko, D. 2023. Kharkiv has sheltered over 180,000 internally displaced persons. *Gwara Media*. URL: <https://gwaramedia.com/harkiv-prihistiv-ponad-180-tisyach-vnutrishno-peremishhenih-osib> (in Ukrainian)
19. Troyanov, I. 2025. How many internally displaced persons are in Ukraine in 2025: current regional statistics. *Apostrophe*. URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/society/2025-06-09/skilky-v-ukraini-vpo-u-2025-rotsi-aktualna-statystyka-za-oblastyamy/344695> (in Ukrainian)
20. Synehubov, O. 2025. Evacuation of frontline and border settlements continues in Kharkiv region. *Kharkiv Regional Military Administration*. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/news/130990> (in Ukrainian)
21. Information on IDPs in Kharkiv City as of 01.10.2024. 2024. *Transparent Office Center for Social Services*. URL: <https://prozoriy-office.kh.ua/informacziya-shhodo-vpo-u-m-harkovi-stanom-na-01-10-2024/> (in Ukrainian)
22. Social Support for Internally Displaced Persons 2025. *Department of Social Protection, Kharkiv Regional Administration*. URL: <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdili/139/3017> (in Ukrainian)
23. Internally Displaced Persons (Service Registry) 2025. *Transparent Office Center for Social Services*. URL: <https://prozoriy-office.kh.ua/reestr/> (in Ukrainian)
24. On Establishing the Coordination Council on IDP Affairs in Kharkiv: Mayor's Decree No. 284 of 30.08.2024. 2024. *Department of Social Policy, Kharkiv City Council*. URL: <https://soczahist.kh.ua/координаційна-рада-з-питань-впо/розпорядження-про-створення-коорди/> (in Ukrainian)
25. Khushanu, A. (2025). Three years of resistance: how Kharkiv region holds the line and recovers. *Slobidskyi Krai*. URL: <https://www.slk.kh.ua/oblast-online/vovcansk/harkivska-oblast-na-tretij-rik-povnomasstabnoi-vijni.html> (in Ukrainian)
26. Internal Displacement Report in Ukraine. 2024. April (paund 16) *International Organization for Migration (IOM)*. 10 p. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/report/IOM_UKR_GPS_Internal%20Displacement%20Report_Round%2016_UA_June%202024.pdf
27. Levchenko, D. 2025. Ministry reveals which regions host the most IDPs from Kharkiv region. *Gwara Media*, January 11. URL: <https://gwaramedia.com/u-minyednosti-rozpovili-u-yakih-regionah-najbilshe-vpo-z-harkivshhini/> (in Ukrainian)
28. Reservation, Mobilization, Workforce Outflow – Top Business Challenges in the Regions. 2023.. *European Business Association*. URL: <https://eba.com.ua/bronyuvannya-mobilizatsiya-vidtik-robochovi-syly-top-vyklyky-biznesu-v-regionah/>
29. 7 Million Children of War in Ukraine. 2025. *Ministry of Education and Science of Ukraine*. URL: <https://saveschools.in.ua/#harkivska-oblast-popup> (in Ukrainian)
30. Explainer: War in Ukraine - the human cost and humanitarian response. 2025. *UNHCR*. URL: <https://www.unhcr.org/news/stories/explainer-war-ukraine-human-cost-and-humanitarian-response>
31. Ukraine Refugee Situation. 2025. *Operational Data Portal*. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
32. Hymas C. 2025. Ukraine visa switch could see refugees left homeless in UK. *The Telegraph*. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/2025/03/21/ukraine-visa-uncertainty-russia-war-scheme/>

The article was received by the editors 19.02.2025.

The article is recommended for printing 27.03.2025